

UKRAINA I BRYTNINGSTIDER

UKRAINA I BRYTNINGSTIDER

EN SKRIFT OM FACKFÖRBUNDET STs SAMARBETE I UKRAINA

© Fackförbundet ST 2012

Text Yanina Fralova och David Isaksson, Global Reporting i samarbete med Fackförbundet ST.

Grafisk Form David Falk, Fackförbundet ST. Foto Kristofer Samuelsson.

Papper från Antalis. Omslag: Invercote G 240g. Inlaga: Lessebo Linne/Scandia 2000 smooth white 130 g.

Tryck Göteborgstryckeriet Upplaga 2000 ex.

Skriften har producerats med stöd från Sida och LO-TCO Biståndsnämnd. Sida och LO-TCO Biståndsnämnd ansvarar inte för innehållet. Beställ fler exemplar genom ST förlag. Tel 08-790 52 37 epost: bestall@st.org. Ange artikelnr 2270

Ukraina är Europas till ytan näst största land och med sina 45 miljoner invånare en potentiell stormakt som blir allt viktigare, inte minst för EU. Sedan Sovjetunionens fall har Ukraina genomgått stora förändringar med övergång till marknadsekonomi och en bräcklig demokratiseringsprocess. De fackliga rättigheterna är begränsade och kränks många gånger trots att de slagits fast i nationell lag. Sedan 2007 har ST ett samarbetsprojekt med det ukrainska förbundet för statsanställda SEUU för att stötta förbundets möjligheter att vara en stark partner som bidrar till en demokratisk och positiv samhällsutveckling i Ukraina.

DET SOVJETISKA ARVET OCH DRÖMMEN OM EU

“We are Europeans!”. Det var budskapet från folksamlingen som stod utanför det ukrainska parlamentet i oktober 2011. Människorna kom från de västra, centrala och norra delarna av Ukraina, deras språk är ukrainska och de vill gärna integreras med EU och bli medlemmar i Nato. I de industriella, östra och södra delarna av landet är stämningen däremot en annan. Där påminner mycket om Sovjet-tiden, befolkningen talar ryska och det är Ryssland man ser som den självklara samarbetspartnern.

Ända sedan självständigheten 1991 har Ukraina balanserat mellan väst och öst, såväl när det gäller politik som språk, kultur och synen på demokrati och öppenhet. Men för många människor handlar det inte om ”väst” eller ”öst”, utan om hur man ska försörja sin familj eller få pensionen att räcka till nästa månad. Nästan var tredje ukrainare lever i fattigdom. Många människor har fått betala ett högt pris för omställningen från planekonomi till marknadsliberalism.

Ukraina har gjort stora framsteg på demokratifronten sedan landet blev självständigt från Sovjetunionen 1991. Ett viktigt led för att fördjupa demokratiseringen i Ukraina är att stärka civilsamhället och dess förmåga att påverka politiska och socioekonomiska processer. Civilsamhällets organisationer lär medborgarna att utöva sina grundläggande rättigheter och friheter vilket ger dem konkreta verktyg för att delta i det offentliga samhällslivet.

>> WE
ARE
EU-
ROPE-
ANS! <<

Ukrainas civilsamhälle började ta form i slutet av 1980-talet efter den ökända kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. De sovjetiska medborgarna var först ovetande om kärnkraftsolyckan som ägde rum den 26 april 1986. Som om inget hade hänt deltog de som vanligt i Första maj-paraderna – samtidigt som varningar för den radioaktiva strålningen utfärdades i västra Europa. När olyckan blev känd väcktes ett enormt missnöje mot de sovjetiska ledarna. Tjernobyl-olyckan bidrog mer än något annat till den ökade yttrandefriheten och kraven på demokratiska och ekonomiska reformer. Många menar att de brister i samhället som Tjernobylolyckan visade på blev ett viktigt steg mot Sovjetunionens fall.

CIVILSAMHÄLLET VÄXER

Som i flera andra postsovjetiska länder finns det bland många ukrainare en misstänksamhet mot fackförbund och andra organisationer, eftersom samtliga tidigare kontrollerades av staten. Idag växer en helt ny sorts oberoende ideella organisationer fram, vars medlemmar vill ha inflytande och påverka vad som sker i samhället. FN bedömer att Ukrainas civilsamhälle idag är det starkaste bland de postsovjetiska republikerna (bortsett från Baltikum) och att det är lika utvecklat som i EU:s yngsta medlemsstater Rumänien och Bulgarien.

Till de starkaste organisationerna hör de som ger olika typer av ekonomiskt stöd (välgörenhetsorganisationer mm) eller arbetar med offentlig kontroll samt mot korruption. Staten ger ett visst stöd till organisationer som arbetar med sociala frågor, till exempel ungdomsorganisationer, fackföreningar samt organisationer som jobbar med krigsveteraner och funktionshindrade.

Fackföreningarna skulle kunna vara just den aktör som länkar samman medborgare och stat, eftersom starka fackliga organisationer kan bidra till en ekonomisk, social och politisk utveckling som gynnar landets invånare. För att välfärden ska utvecklas krävs också en arbetsmarknad som regleras av kollektivavtal med företag som betalar skatt och avtalsenliga löner. Inom den offentliga sektorn kan fackligt inflytande över lönesättning och arbetsmiljö förbättra villkoren för de anställda. Bättre arbetsvillkor och en lön man kan leva på motverkar korruption och ökar tilltron till den statliga verksamheten.

Men trots att det civila samhället blir starkare återstår en hel del utmaningar. Många av aktörerna är i hög grad beroende av stöd från internationella organisationer. Att bli starkare och få ökad egen finansiering är därför en av de största utmaningarna för det civila samhället i Ukraina. Organisationerna måste också utveckla sin förmåga att påverka politiska beslut och hitta nya former för dialog mellan dem, staten och folket.

Ukraina ligger 2011 på plats 76 i FN:s Human Development Index över 169 länder. En hög utbildningsnivå drar upp indexet, samtidigt som det dras ned av en låg medellivslängd och en låg medelinkomst. Medellivslängden för ukrainska män är 64 år (78 i Sverige) och 74 år för kvinnor (83 i Sverige). Till hälsoriskerna hör miljöföroreningar, trafikolyckor, alkoholmissbruk, HIV/AIDS och utbredd tuberkulos.

Enligt den officiella statistiken ligger arbetslösheten på 1,4 procent. FN:s organ för arbetsmarknadsfrågor, ILO, uppskattar dock den verkliga siffran till 8,6 procent. En orsak till skillnaden är att många arbetslösa aldrig ens anmäler sig till arbetsförmedlingen, eftersom ersättningen är så låg (cirka 700 kronor i månaden). En annan stor grupp som inte syns i den officiella statistiken är de som arbetar i den informella sektorn, vilket beräknas utgöra mellan 30 och 60 procent av ekonomin.

VARDAGSLIV I DAGENS UKRAINA

Hur lever vanliga ukrainare idag? De flesta tjänar omkring 2000 kronor i månaden, samtidigt som priserna på kläder, mat och teknik ligger på nästan samma nivå som i Sverige. Många människor behöver därför ha ett extra arbete för att få ekonomin att gå runt. På ålderns höst riskerar man att få en låg pension som dessutom betalas ut oregelbundet.

Den som har en universitetsutbildning har ofta möjlighet att få arbete inom den statliga sektorn. Minimilönen för statsanställda är reglerad i lag och nivåerna är så låga att det är svårt att försörja sig enbart på lönen. Detta leder till att många utnyttjar möjligheten att förbättra sin försörjning genom olika slags ”informella avgifter”, dvs. mutor. Under hösten 2011 bildades en stark opinion bland ukrainare för att parlamentet skulle höja minimilönen och pensionen, med hänsyn till vad som är en dräglig levnadsstandard.

Statsanställda saknar generellt inflytande över lönesättningen och facketts möjligheter att agera är begränsat. Låg lön, stort ansvar och övertidsarbete gör att många statsanställda lämnar sina jobb om möjligheter dyker upp någon annan stans. Det är också vanligt att ukrainare jobbar hårt utomlands för att spara pengar till bostad eller bil. Många av dem är där illegalt och riskerar att utnyttjas för tvångsarbete, människohandel och prostitution.

Skillnaderna inom landet är stora. Den som promenerar i centrum av huvudstaden Kiev, eller den stora industristaden Donetsk, ser många fler lyxbilar än i Stockholm. Åker man ut på landsbygden eller till mindre städer är det däremot som att förflyttas 30-40 år tillbaka i tiden: fattigdomen är utbredd och lönerna låga vilket i sin tur leder till en omfattande korruption.

Organisationen Transparency International, som mäter korruptionen i världen, visar att korruptionen i Ukraina ökat under de senaste åren. Ukraina har visserligen antagit nya lagar och konventioner samt inrättat en myndighet för korruptionsbekämpning, men situationen har inte förbättrats avsevärt.

Under åren 2000-2007 växte Ukrainas ekonomi med sju procent om året tack vare hög efterfrågan på stål och andra varor. Genom att skriva ned den egna valutan gynnades också exporten och produktionen av konsumtionsvaror, samtidigt som löner och pensioner kunde höjas. Från 2004 infördes också en enhetlig inkomstskatt på 13 procent. Men så kom finanskrisen 2008 som slog hårt mot Ukraina och regeringen sjösatte ett omfattande krispaket med hjälp av lån från Internationella valutafonden IMF.

FRÅN PLAN- EKONOMI TILL MARKNADS- EKONOMI

På 1990-talet drabbades den ukrainska ekonomin av en kris och det tog nästan tio år för landet att återhämta sig. Tillväxten och levnadsstandarden började öka först från 2000-talet.

Varför varade då den djupa ekonomiska krisen så länge? En orsak är den svåra omställningen från sovjetisk planekonomi till marknadsekonomi. I Sovjet skedde ett subventionerat utbyte av varor och tjänster mellan de olika republikerna. När Ukraina blev självständigt fick landet betala marknadspriser för den olja och naturgas som landets energiberöende

industri behövde. Samtidigt kunde ukrainska industriprodukter inte konkurrera på världsmarknaden eftersom kvaliteten var för låg. Ett resultat av detta blev att landets BNP i slutet av 90-talet krympte med 70 procent, jämfört med 1990.

Införandet av marknadsekonomi innebar också att några blev oerhört rika, samtidigt som många fick det mycket sämre. Krånglig skattelagstiftning och korruption inom förvaltningen gjorde att de utländska investeringarna blev få. Samtidigt ledde privatiseringen av statliga företag till att enorma resurser koncentrerades hos Ukrainas oligarker¹ som kontrollerade olika affärsområden och delar av landet: kol- och stålindustrin runt Donetsk, verkstadsindustrin kring Dnipropetrovsk och finanssektorn i Kiev. Oligarkernas ekonomiska makt gav dem också ett stort politiskt inflytande. Fortfarande dominerar dessa oligarker Ukrainas ekonomi, politik och många medier.

Den som skulle få ordning på finanserna och bana väg för marknadsekonomi var den liberale centralbankschefen Viktor Jusjtjenko som tillträdde som premiärminister 1999. Jusjtjenko införde skattelättnader för mindre företag och jobbade för att öka öppenheten i banksystemet. Stora kollektivjordbruk, en kvarleva från Sovjettiderna, styckades upp i småskaliga privatägda jordbruk, vilket ökade produktionen. Skattepengar började strömma in och välfärden kunde förbättras. Efter åren av nedgång ökade Ukrainas BNP år 2000 med 13 procent och IMF hyllade Jusjtjenkos insatser.

¹Oligarki – Fåmannavälde, det vill säga då ett fåtal personer styr genom att ha tillgång till kapital eller ärvd titel. Namnet kommer av grekiskans oligos ("få") och archo ("härskare").

DEN ORANGEA REVOLU- TIONEN

Från att ha varit en kommunistisk enpartistat började ett bredare partiväsende växa fram under 2000-talet. Men det som utmärkte partierna var inte i första hand ideologi och program, utan en stark personfixering och regionala särintressen.

Leonid Kutjma, som var Ukrainas president på 1990-talet, förknippas mest med maktmissbruk, valmanipulation och hård kontroll av medierna. Kutjma fick inte ställa upp för en tredje mandatperiod 2004. Hans anhängare enades då bakom den dåvarande premiärministern Viktor Janukovytsj som stöddes främst av rysktalande i kol- och stålområdena i sydöstra Ukraina och oligarkerna från Donetsk. Den ryske presidenten Vladimir Putin var mycket positiv till Janukovytsjs vänsterinriktade parti och besökte Kiev under valkampanjen.

På andra sidan fanns en bräcklig allians av anti-Kutjma krafter. De stödde alla den tidigare premiärministern Viktor Jusjtjenko som ville göra Ukraina till ett europeiskt land och sätta stopp för det korrumperade politiska systemet. Bakom Jusjtjenkos högerliberala Vårt Ukraina enades västvänliga demokrater, socialister, affärsmän, nationalisterna, ungdomsrörelsen Pora, liksom "gasdrottningen", den oppositionella politikern Julia Tymosjenkos block. Jusjtjenkos stöd kom från landets västra och norra delar, liksom från storstäderna.

Valrörelsen blev en bitter kamp där alla metoder användes för att bekämpa motståndaren, från äggkastning till beställda artiklar i media. Droppen kom när Jusjtjenko blev förgiftad av dioxin, fick kraftiga utslag i ansiktet och misstankarna riktades mot Janukovyjtj.

När Kutjmas kandidat Viktor Janukovyjtj ändå förklarades som segrare började protesterna. De folkliga demonstrationerna på Självständighetstorget i Kiev pågick under 13 dagar och döptes av medierna till den Orangea revolutionen. Den orangea färgen blev en symbol för demokratikamp – färgen tillhörde det största oppositionspartiet som leddes av Viktor Jusjtjenko. Janukovyjtj tvingas genom protesterna att gå med på nya, fria val där Jusjtjenko blev segrare.

Förväntningarna på revolutionen var stora. Nu skulle det bli slut på det korrumperade fåtalsväldet och makten skulle garantera välfärd och mänskliga fri- och rättigheter. De första åren ledde också till en ökad demokratisering. Pressfriheten var stor, lönerna höjdes och välfärden förbättrades. Rättsväsendet stärktes då Ukrainas regering bestämde att landet skulle följa praxis från Europadomstolen och på det sättet bekämpa godtycklighet inom rättsväsendet. Västdemokraten Jusjtjenko försökte påskynda Ukrainas medlemskap i Nato och integration med övriga Europa.

Samtidigt pågick ett bittert inbördeskrig inom den orangea koalitionen. Kampen mellan Viktor Janukovyjtj (president) och Julia Tymosjenko (premiärminister) förlamade den politiska processen. Många människor tappade tron på revolutionen och i presidentvalet 2010 kunde Janukovyjtj göra politisk comeback.

VALFUSK OCH SVAGARE DEMOKRATI

Det kan verka ironiskt att ukrainarna i presidentvalet 2010 valde valfus-karen och förloraren i den Orangea revolutionen Janukovyjtj till ny president. Han fick dock bara fyra procentenheter mer än Julia Tymosjenko. En anledning till valsegern var stödet från både Donetsk-oligarkerna och vanliga ukrainare i det rysktalande Ukraina. Dessutom fanns det en stor besvikelse på den orangea revolutionens ledare som bara ägnat sig åt att bråka med varandra.

Under Janukovyjtjs ledning har regeringen påbörjat omfattande reformer inom skattesystemet, pensionssystemet och sjukvårdssektorn. Bland annat höjs pensionsåldern för statsanställda till 60 år (kvinnor) respektive 62 år (män). Det pågår ett omfattande arbete med att förse alla ukrainare med sjukförsäkring. Regeringen inför också skattelättnader för små och medelstora företag, ökar lönen för statsanställda och höjer skatten till 17 procent för dem som tjänar över 15 000 kronor i månaden. Reformerna tycks förbättra välbefindandet hos medborgarna, främja utrikeshandeln och öka investeringarna.

Men även om Ukraina idag har ett mer stabilt styre så har maktmissbruket ökat och demokratin tagit ett steg tillbaka. Situationen för mänskliga rättigheter i Ukraina har försämrats. Mötesfriheten har successivt begränsats. I kommunalvalen 2010 förekom omfattande fusk som gynnade presidentens parti och oron är stor för att valfusk också kommer att ske i nästa parlamentsval.

Flera av de reformer som genomfördes under den orangea revolutionen har nu avskaffats, vilket innebär att presidentens makt blivit större. Samtidigt ökar också trakasserier mot oberoende medier. De flesta rikstäckande tidningar och tv-kanaler ägs fortfarande av kretsen kring presidenten.

För att en facklig organisation i Ukraina ska bli erkänd på distrikts- eller nationell nivå måste den samla över hälften av de anställda inom samma yrke eller sysselsättning, eller organisera en majoritet av de anställda inom respektive distrikt.

FACKFÖRENINGSRÖRELSEN I UKRAINA

Ukraina har ratificerat samtliga av FN-organet ILO:s grundläggande konventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet. Grundlagen och lagstiftningen skyddar de fackliga rättigheterna, rätten att bilda fackförbund, att bli medlem i fackförbund och att förhandla om ett kollektivavtal. Ukrainsk grundlag förbjuder dock statsanställda att strejka, straffet vid strejk är upp till tre års fängelse och förhandlingsrätten är begränsad.

År 2010 fanns det mer än hundra registrerade fackföreningar i Ukraina. Organiseringsgraden är hög, delvis till följd av det sovjetiska arvet där fackligt medlemskap varit mer eller mindre obligatoriskt, en uppfattning som fortfarande lever kvar hos många. Den största fackliga rörelsen FPU (Federations of Trade Unions of Ukraine) med tio miljoner medlemmar, brottas med sitt ursprung: Sovjetunionen. Där var fackets främsta uppgift att värna arbetsgivarens och statens intressen. Många av FPU:s aktiva försöker förändra federationens arbetssätt till att bli en modern och demokratisk organisation. I denna förändringsprocess tillhör STs samarbetspartner SEUU den reforminriktade gruppen. Frågor om transparens, yttrandefrihet och social dialog är viktiga för SEUU precis som för de fristående förbund

som bildades i slutet av 80-talet. Den största oberoende fackföreningen är KVPU (Confederation of Free Trade Unions of Ukraine).

Trots att inskränkningar i fackliga rättigheter är straffbara enligt brottsbalken så rapporterar FPU om ett växande antal sanktioner mot anställda som vill ansluta sig till fackliga organisationer, bilda fackföreningar eller arbeta med fackliga frågor. Det förekommer också att arbetsgivare hindrar etableringar av fackförbund, stoppar försök till kollektivt förhandlande samt hindrar anställda från att betala in medlemsavgifter till fackföreningen. De fackliga organisationerna ägnar mycket tid och kraft åt att försvara sig i juridiska processer.

En het fråga för den ukrainska fackföreningsrörelsen i slutet av 2011 var parlamentets förslag till en ny arbetsrättslig lagstiftning. Den gagnar arbetsgivarens intresse i frågor som gäller anställdas löner och arbetsvillkor.

ST STÖTTAR STATSANSTÄLLDAS FÖRBUND

Fackförbundet ST arbetar sedan fem år med att stödja den ukrainska fackföreningsrörelsen genom ett samarbete med förbundet för statsanställda SEUU.

Sedan början av 2000-talet har SEUU genomgått en positiv utveckling. Idag finns kollektivavtal på nästan alla statliga företag. Avtalen är ett viktigt första steg för dialog med arbetsgivaren men innehåller inte grundläggande fackliga rättigheter som reglerar arbetsförhållanden eller inflytande över lönesättningen.

Antalet unga människor som engagerar sig fackligt ökar. SEUU arbetar aktivt för att skola in unga medlemmar i rollen som framtida fackliga ledare. Det har fram till hösten 2011 öppnats tolv regionala ungdomskommittéer och SEUU räknar med att inom kort starta en nationell kommitté.

SEUU vill också arbeta för en ökad jämställdhet, både internt och externt. Trots att 75 procent av de statsanställda är kvinnor och utgör en stor majoritet av SEUU:s medlemmar så är de allra flesta i förbundsstyrelsen män. På landstingsnivå är könsfördelningen ungefär jämlik, medan de flesta förtroendevalda på lokal nivå är kvinnor.

År 2011 ändrade SEUU:s kongress sina stadgar så att ordföranden i regionala ungdomskommittéer fick rätt att ingå i förbundets styrelse. Men det finns ett starkt motstånd mot sådana förändringar från i huvudsak SEUU:s äldre medlemmar. Uppfattningen om att ”den som är äldst vet bäst” präglar fortfarande organisationen, samtidigt som det finns en oro för att fokus på ålder och kön kan splittra fackföreningsrörelsen.

SEUU:s medlemmar är medvetna om att mycket arbete återstår i framtiden. Ekonomiskt starka förbund är en förutsättning för en framgångsrik fackföreningsrörelse, och en av de stora utmaningarna för SEUU är att använda förbundets resurser så effektivt som möjligt för den fackliga kärnverksamheten.

De senaste åren har fackets betydelse som en samhällsaktör stärkts. Representanter från olika fackföreningar och andra aktörer från det civila samhället är med i så kallade medborgarråd som för en dialog med den ukrainska regeringen. I varje medborgarråd sitter även SEUU:s representant och framför sina åsikter när departement diskuterar någon socioekonomisk fråga, vilket kan stärka folkets inflytande på lång sikt.

Vidareläsning:

Abrahamson, K.A. (2011) Ukraina Öster om väst, väster om öst, Silc förlag.

Uggla, S. (2007) Brännpunkter Öst: mänskliga rättigheter i de forna sovjetrepublikerna, Ersatz.

Höglund, L. (2009) Länder i fickformat: Ukraina, Utrikespolitiska institutet.

Sävborg, E. (2006) "Ukraina i flagnande orange", Världspolitikens Dagsfrågor, 2006/1,

Zjadan, S. (2011) Anarchy in the UKR, Stockholm 2244.

STARKA FACKFÖR- ENINGAR EN FÖRUT- SÄTTNING FÖR STARKARE DEMOKRATI

Sedan 2006 har ST samarbetat med det ukrainska förbundet för statsanställda, State Employees Union of Ukraine, SEUU. Projektet genomförs med stöd från Sida och LO-TCO:s Biståndsnämnd. Syftet är att stötta SEUU med modernisering och förnyring av förbundet. SEUU är det största förbundet för statlig sektor och har nästan en halv miljon medlemmar. Mer än en tredjedel av medlemmarna är under 35 år. Men de ungas möjlighet att nå beslutsfattande positioner är begränsad eftersom den äldre, "sovjetiska" generationen, ser till att hierarkin och konservativa värderingar upprätthålls. Under samarbetet med SEUU har ST hållit seminarier och utbildningar inom förhandling, kommunikation, rekrytering, ungdomspolicy och kapacitetsutveckling av unga fackliga ledare.

ST ser fackligt arbete och fackliga rättigheter som en förutsättning för ett demokratisk samhälle. För att fackföreningsrörelsen skall kunna vara en kraft för demokratiska värden och förändring krävs samtidigt att förbunden själva är öppna, demokratiska och inkluderande. Genom utvecklingssamarbeten stödjer ST uppbyggnaden av starka organisationer som kan stå upp för mänskliga rättigheter och en fredlig och demokratisk samhällsutveckling.

På många håll i världen står facket inför nya utmaningar och nya generationer arbetstagare behöver få plats och se att de fackliga organisationerna är de som bäst företräder deras intressen. Det är särskilt viktigt i länder som Ukraina som genomgår en förändringsprocess där man lämnat eller står i begrepp att överge tidigare auktoritära samhällsskick. ST kan som partner i dessa processer göra plats för diskussioner om inflytande, demokrati och fackets framtid.

I Ukraina har ST under flera år stöttat de statsanställdas förbund SEUU i just en sådan process. Med STs hjälp har SEUU skapat utrymme för öppna debatter och gett unga medlemmar i förbundet större inflytande både i ungdomskommittéer och ordinarie strukturer. En viktig del i detta arbete är att utbilda och stötta både nya och äldre medlemmar inom förbundet i ledarskapsfrågor för att de ska kunna ta plats och driva förändringen inifrån.

Den här foldern är framtagen i samband med en sådan ledarskapsutbildning i Jalta i Ukraina under en vecka i september 2011. Några av rösterna du möter på de kommande sidorna är del av ett nytt nätverk av mentorer som har till ansvar att själva utbilda andra inom SEUU i fackligt ledarskap och nya arbetsmetoder. Detta nätverk och många av de som gått STs utbildningar under åren är viktiga aktörer för förändring av SEUU och fackets roll i ett framtida Ukraina.

>> FACKET ÄR INGEN FESTFIXARE <<

LIUDMYLA ZAPALIY
LEDER FACKKLUBBEN I BOROZNJAS

Facket ska inte ägna sig åt att ordna fester, utan är till för att skydda medlemmarnas intressen. Om fackföreningar ska utvecklas så måste den äldre sovjetiska ledningen lämna plats för en ny generation. Det menar Liudmyla Zapaliy som leder fackklubben vid staden Boroznjas socialcenter.

34-åriga Liudmyla är chef på Boroznjas socialcenter och leder dess fackklubb. Dessutom är hon sekreterare på fackförbundet för statsanställda i Boroznja kommun. Hon är också med i fackföreningens ungdomskommitté i Cjernigivs landsting. Liudmyla inspirerades att engagera sig i facket av sin mor som var fackligt aktiv under hela sitt liv.

– Vi löser många fackliga frågor därför att det är lättare att förhandla när människor känner varandra väl. Vi jobbar i små organisationer, bor på småorter och känner till varandras situation.

Liudmyla berättar att Boroznjas fackförbund ser till att kollektivavtalet och lagstiftningen följs. När någon riskerar avsked så tar man oftast hänsyn till personens socioekonomiska ställning.

Enligt lagen så har en ensamstående mamma större chanser att behålla sitt jobb än en ung person som får hjälp av förmögna föräldrar.

Liudmylas arbetsgivare ville vid ett tillfälle att alla skulle ta obetald semester. Det fanns ingen lön att betala ut. Hon protesterade och med fackets hjälp fick hon rätt.

– Jag var den första att vägra. Jag har tre barn och ett av mina barn har en funktionsnedsättning. Jag vet att lagen är på min sida.

Själv är Liudmyla annars irriterad över att det finns en tendens att lokala klubbar främst ägnar sig åt att fixa fester, presenter och resor. Socialcentrens egen fackklubb ordnar till exempel fester i samband med nyår, kvinnodagen, statsanställdas dag och socialarbetardagen. Anställda kan också få ersättning för medicinkostnader.

– Facket är till för att skydda arbetstagarnas intressen. Om fackföreningar ska utvecklas så måste den äldre sovjetiska ledningen lämna plats för en ny generation. Ukraina behöver starka fackföreningar och andra aktörer inom civilsamhället. När folket enas blir det lättare att få makthavarna att lyssna på oss.

Liudmyla säger att de allra flesta inte tror att de själva kan förändra något. Människor har fortfarande inte lärt sig att stå för sina åsikter. En bidragande orsak till detta är att de förhoppningar som fanns på orangea revolutionens ledare krossades. – Kanske var vi inte helt redo för demokratin. Jag ser dock att Ukraina närmar sig Europa. Vi kan bygga upp en egen demokrati som liknar den i väst, men som vilar på vår mentalitet. När ni i Sverige och övriga Europa visar att ni bryr er om de processer som pågår i Ukraina så uppmuntras även våra ledare och vi som medborgare att ta ett större ansvar för utvecklingen i vårt land.

Vad skulle du önska dig allra mest på jobbet, hemma och inom facket?

– Jag skulle vilja ha lite högre lön för att få mer tid att ägna mig åt individuell utveckling och åt min familj. Och sedan skulle jag vilja sätta stopp för de fack som enbart ägnar sig åt fester och presenter.

**– JAG
VAR DEN
FÖRSTA
ATT
VÄGRA**

>> JAG BEHÖVER INTE STATLIG KORV, GE MIG ISTÄLLET MINA RÄTTIGHETER <<

ANDRIJ DERKACH
ENGAGERAD I UNGDOMSKOMMITTÉN

Unga medlemmar i facket kämpar hårt för att kunna försörja sina familjer. Sitt fackliga medlemskap tänker de däremot inte särskilt mycket på. Det är ett stort hinder för fackförningarnas utveckling i Ukraina idag.

- Vi måste förklara för de unga att man inte bara kan leva och tänka på vardagliga saker utan man måste också ta ansvar för sin fackliga organisation, säger Andrij Derkach, som är engagerad i ungdomskommitté i Ivano-Frankivsk regionala fackförening.

Målet med fackföreningens ungdomskommitté är att engagera alla ungdomar som är medlemmar och förbereda dem för rollen som fackliga ledare. Idag finns det tolv regionala ungdomskommittéer inom SEUU. För inte så länge sedan ändrade kongressen SEUU:s stadgar och nu kan ordföranden i regionala ungdomskommittéer även ingå i fackets förbundsstyrelse bland de äldre styrelseledamöterna och rösta på stämman. Möjligheten att påverka skulle kunna locka en ung generation till fackrörelsen, menar Andrij.

- Det är viktigt att lära folk att det är helt normalt att kämpa för sina rättigheter. Det är den enda vägen till utveckling, titta bara på Sverige, säger Andrij Derkach.

Under ledarskapsutbildningen har jag lärt mig om grupprocesser, beteendestilar och den svenska fackrörelsens erfarenheter.

Nästa steg i ungdomskommitténs utveckling blir att dela med sig av sin nyvunna kunskap från ST:s seminarier. De ska även lansera en egen hemsida och fördjupa arbetet med att utbilda unga fackliga ledare.

Andrij skulle vilja lära sig mer om hur den svenska fackföreningsrörelsen byggde upp en dialog med regeringen, vilka problem, lösningar och gemensamma utgångspunkter de hade. Att stärka fackets roll i samhället är en naturlig utveckling för den demokratiska processen i Ukraina, menar Andrij:

- Ukraina ska bli ett vanligt europeiskt land med rättsprinciper, mänskliga rättigheter och möjligheter till individ- och grupputveckling. Men mycket beror på människorna. Idag finns de som offerar sina rättigheter för en korvbit. Jag tror att vi uppnår demokrati först när alla kan säga: "Jag behöver inte statlig korv, ge mig istället mina rättigheter." Men bara orden räcker inte, man måste agera också.

>> MAN FÖRSTÅR INTE VEMS INTRESSE FACKET KÄMPAR FÖR <<

VECJESLAV ADOLFOVICJ
KRIM STATSBAN I JALTA

Fackföreningens roll har inte förändrats avsevärt i Ukraina sedan Sovjetunionens tid. Facket fokuserar främst på olika fritidsaktiviteter, berättar Vecjeslav Adolfovicj på Krims statsbanks lokalavdelning i Jalta.

– Hade inte svenskarna kommit till vårt kontor på ett studiebesök så skulle vi nog inte ens ha kommit ihåg att vi är medlemmar i en fackförening, konstaterar 55-årige Vecjeslav Adolfovicj lakoniskt. Han har varierande arbetsuppgifter på Krims statsbanks lokalavdelning. Han beställer bland annat nya nycklar och ser till att datorerna fungerar.

Vecjeslav berättar att den som anställs på ett statligt företag i Ukraina automatiskt ansluts till en fackförening. Fackföreningar för statsanställda är fortfarande en del av statsapparaten på samma sätt som när Ukraina ingick i Sovjetunionen.

– Fackföreningar som ska skydda de anställdas rättigheter finns inte här. För oss som är uppvuxna i Sovjetsamhället är det självklart att inte ifrågasätta makten.

Fackets arbete går främst ut på att ordna fritidsaktiviteter för anställda, exempelvis resor och picknicken några gånger per år. Tidigare kunde man också få resan till något hälsöhem betald. Nu är de flesta hälsöhem privatiserade och möjligheten att

åka dit nästan gratis finns inte kvar. Fackanslutna kan också få ersättning för begravningen om en anhörig avlider.

Vecjeslav är dock skeptisk till fackets arbete. Han vet inte om facket bedriver något arbete på läns- och nationell nivå, vilket påverkar hans bild av fackföreningarna i Ukraina. Han är också kritisk mot att arbetsgivaren och arbetstugaren kan vara med i samma fackförening:

Vecjeslav tycker att facket måste utvecklas. I dagens Ukraina är staten och individen inte lika sammanlänkade som före Sovjetunionens fall 1991. Vi pratar om Ukrainas väg mot demokrati och Vecjeslav understryker att ukrainarna själva måste vara pådrivande för en stärkt demokrati. Han tror dock inte att den stora massan i dagens Ukraina saknar demokrati, eftersom de flesta är så vana vid att styras av någon högt där uppe.

Att referera till hur illa det var under andra världskriget är ett vanligt sätt att muntra upp varandra i de postsovjetiska republikerna, när fattigdomen ökar: – Låt det bara vara så som vi har det nu. Som vi brukar säga här i landet: "Acceptera läget - det viktigaste är att kriget inte utbryter".

>>VI MÅSTE BLI BÄTTRE PÅ ATT ANVÄNDA LANDETS RESURSER<<

Lönerna måste höjas och Ukraina bli bättre på att ta tillvara den kunskap och det engagemang som finns hos medarbetarna. Det menar Natalia Gerasymenko som arbetar på arbetsmarknads- och socialnämnden i staden Kremencjuk som ligger nära Poltava där Karl XII:s armé drabbades av historisk förlust år 1709.

Natalia har varit engagerad i fackliga frågor i 17 år. För henne innebar ledarskapsseminarierna ett annat sätt att göra saker än vad hon var van vid.

– Vi är mest vana vid att sitta och lyssna, men under utbildningen fick vi möjlighet att delta och aktivt arbeta med olika frågor, berättar hon. Den kunskap som Natalia fått från seminariet kommer väl till användning i hennes dagliga arbete som ordförande i lokala klubben i Kremencjuk.

Natalia Gerasymenko brinner mest för frågan om höjda löner. På hennes arbetsplats får i stort sett alla samma lön oavsett ansvar, arbetstid och utbildning. Därför vill inte ungdomarna utbilda sig och arbeta för statliga myndigheter för låga löner, berättar Natalia.

– Politiker lyssnar på oss, men de tar inte hänsyn till det vi säger. Här i Ukraina finns det dessutom en massa lagar som reglerar lörens storlek.

NATALIA GERASYMENKO FACKLIGT ENGAGERAD

Så även om vi kan komma överens med arbetsgivaren om att höja lönen så ställer lagarna till det. Natalia tycker också att det vore bättre om fackföreningar inte var uppdelade efter branscher, eftersom det enligt henne splittrar rörelsen. Hon vill se ett enda fack som strävar efter ett gemensamt mål.

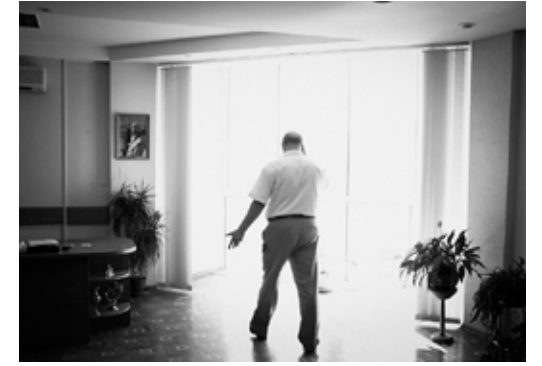
– Om alla ukrainare skulle enas då skulle ledarna backa. Det viktigaste är vår egen inställning. Om vi tänker "låt det vara, det rör inte mig" så kommer ingenting att hända. Vi ska börja jobba underifrån, vi ska satsa mer på barn och ungdomar för att de ska bli mer intresserade i det som händer omkring oss.

Trots alla problem ser Natalia Gerasymenko hoppfullt på framtiden. Hon har många vänner som flyttat till Portugal och Tyskland, men hon själv vill bo kvar i Ukraina och bidra till landets utveckling:

– Jag hoppas att Ukraina ska komma närmare Europa när det gäller lön, motivation och möjligheter. Det är så synd att vi inte bättre tar tillvara på våra resurser, oavsett om det är människor eller naturtillgångar.

>> OM DE ORGANISERAR SIG OCH TROR PÅ FACKETS IDÉ SÅ KAN ALLT FÖRÄNDRAS <<

MIKAEL ANDERSSON
SEKTIONSORDFÖRANDE FÖR ST INOM POSTEN

Mikael Andersson är sektionsordförande för ST inom Posten och den som lett seminarierna för unga, fackliga ledare i Ukraina. Det svåraste, menar han, har varit att hitta rätt nivå för utbildningen.

– Ukraina är fortfarande starkt präglad av sitt sovjetiska förflutna och därför kan vissa ord uppfattas helt annorlunda än hos oss. Ett sådant ord är just fackförening som för många förknippas med det gamla Sovjetsamhället, säger Mikael Andersson. Syftet är att de fackliga ledare som Mikael Andersson utbildar sedan ska hålla i egna seminarier runt om i landet. Självt stortrivs Mikael med sin roll som utbildare – det känns att han gör skillnad! – Jag har fått mycket positiv respons på utbildningarna. Ukraina befinner sig i ett utvecklingskede och facket försöker hitta sin nya roll. Viljan till förändring är mycket stark på många olika plan. Det är intressant att se facket jobba sig ur surdegen, fortsätter Mikael.

Med "surdegen" menar han det sovjetiska förflutna. En viktig del i förändringsarbetet är att ge andra bilder, "motbilder" skulle man kanske kunna säga, som visar på att facket kan spela en annan roll än det gjorde under Sovjettiden.

Mikaels berättelse om den svenska fackföreningsrörelsens stora betydelse för Sveriges utveckling till ett välmående land har inspirerat unga ukrainska fackliga ledare. Det har gett dem ett nytt hopp.

– Om de organiserar sig och tror på fackets idé så finns det möjlighet till förändring i Ukraina.

Nästa utmaning för ukrainska fackliga ledare blir att arbeta mer strategiskt och i högre grad fokusera på sin egen kompetens och vad man verkligen vill utträtta – och förändra – i det ukrainskas samhället.

– Visst kan fackliga organisera nyårsfester och barnkollon, men det är inte till detta som pengarna bör gå i första hand. De måste lära sig göra små strategiska steg, vars resultat kanske först kommer att märkas om fem-tio år. Det är en lång process.

>> FACKET MÅSTE SATSA MER PÅ UTBILDNING OCH KOMPETENSUTVECKLING <<

TATIANA NIKITINA
SEUU:S ORDFÖRANDE

Tolv nybildade regionala ungdomskommittéer, ändrade stadgar och kollektivavtal på nästan alla statliga arbetsplatser. Det är några av de konkreta resultaten från samarbetet mellan ST och deras motsvarighet i Ukraina SEUU.

- Vi skulle kunna göra liknande arbete på egenhand, men utan ST:s hjälp skulle det ta lång tid att åstadkomma samma resultat. Våra svenska kollegors erfarenhet och auktoritet spelar stor roll för fackföreningsrörelsen i Ukraina, säger SEUU:s ordförande Tatiana Nikitina.

Tatiana berättar om alla rapporter hon får från lokala klubbar som skriver om utbildningssatsningar. Men när hon träffar fackliga representanter märker hon deras bristande kunskaper. Det satsas för lite resurser på kompetensutveckling av fackliga, anser Tatiana.

- Jag tycker att 40 procent av alla intäkter från medlemsavgifterna ska gå till utbildning så att varje person som är med i facket får lära sig grunderna i rättigheter och lagstiftningen.

Problemet är att ordföranden i de lokala klubbarna varken har tid eller resurser för att hålla i utbildningarna för sina medlemmar, förklarar Tatiana.

- Man måste vara en riktig patriot och civilsamhällets kämpe för att stanna efter jobbet och hålla på

med fackliga frågor.

Enligt lagen kan en facklig ordförande ägna flera timmar i veckan åt fackligt arbete, men i praktiken har personen fullt upp med sitt vanliga arbete under dagarna. Man hinner oftast bara med att skriva kollektivavtal och inte så mycket mer. Tatiana har dock en lösning:

- Jag tror att man måste använda resurserna mer effektivt. Idag stannar en hel del av intäkterna från medlemsavgifterna på lokal nivå, som i sin tur används för att ordna fritidsaktiviteter eller täcka någons operationskostnader. Vi skulle kunna samla pengarna på nationell nivå för att satsa dem på utbildning eller för att täcka transportkostnader för dem som vill komma till demonstrationer i Kiev.

Andra utmaningar som Tatiana ser framför sig är förbättrad dialog med lokala klubbar, kvinnans ställning på arbetsmarknaden och arbetet med människornas attityder. De måste tro på sig själva och på förändring och här kan Sverige bli en bra förebild enligt henne:

- När svenska fackföreningar delar med sig av sin erfarenhet med oss så signalerar det att ni har en hög moral. Ni kunde ju ha spenderat pengarna internt. Men ju fler starka fackförbund det finns i världen desto bättre för den internationella solidaritetsrörelsen.

Fackförbundet ST

Box 5308, 102 47 Stockholm

Besök: Sturegatan 15

Telefon: 0771 555 444 Fax: 08-24 29 24 ST Direkt 020-578 578

E-post: st@org Webbplats: www.st.org